

Isusovci danas

U vremenu u kojem živimo na djelu su dvije međusobno proturječne tendencije. S jedne strane, svjedoci smo velike i duboke krize (kršćanske) vjere, a uz nju tu je i, ništa manja, kriza institucionalne Crkve. S druge strane, mladi intenzivno traže Boga, što je pokazao i nedavni koncert duhovne pop-glazbe u zagrebačkoj Areni (pred 18 tisuća mahom mladih vjernika). Taj znatnim dijelom ispražnjeni prostor sve uspješnije popunjavaju hrvatski isusovci, koji, usprkos razmjerno nepovoljnim trendovima, žive sa svojim vjernicima, osjećaju njihove probleme i uspijevaju, i to upravo ponajprije kod mladih, naći neke nove modele koji funkcioniraju i koji već daju prve vidljive i konkretne rezultate.

To osobito možemo vidjeti na primjeru SKAC-a (Studentski katolički centar) i *Molitvene zajednice Srce Isusovo*. SKAC su, 2001., osnovali sami isusovci (pater Luka Rađa), dok je *Srce Isusovo* udruga koju je, 2012., pokrenuo laik, poznati duhovni pop-glazbenik Alan Hržica, ali, naravno, uz pomoć i pod okriljem isusovačke zajednice. U djelovanju obje te udruge dogodio se, u zadnjih nekoliko mjeseci, znakoviti zaokret koji ima dva glavna, prepoznatljiva obilježja. Prvo je obilježje odmak od (dnevne) politike i svake vrste dnevno-političkog aktivizma, u smjeru još jačeg i intenzivnijeg rada s mladima, kao i naviještanja nauka Isusa Krista; a drugo, odmak od improvizacijskog načina rada u smjeru maksimalne strukturiranosti i profesionalizma.

Riječ je o (čini se, dobro promišljenoj) promjeni strategije, čije ćemo prave i krajnje efekte zasigurno tek vidjeti, u bliskoj (ili malo daljoj) budućnosti. Još dojučer, bivši duhovnik SKAC-a pater Ike Mandurić bio je glavna zvijezda hrvatskih isusovaca, slično kao što je i don Damir Stojić glavna zvijezda hrvatskih salezijanaca. No, uz to što je imao (a ima je, naravno, i danas) veliku karizmu među mladima, bio je sklon i eksplicitnijem političkom angažmanu, na hrvatskoj političkoj sceni - zajedno s još nekim katoličkim udrugama koje su politiku nerijetko pretpostavljale duhovnosti i radu na novoj evangelizaciji. Taj se model, međutim, tijekom 2018. potrošio i počeo je pokazivati kontraefekte, osobito u trenutku kad je došlo do unutarnjih podjela i "pucanja" među katoličkim udrugama i raspisivanja dva paralelna referenduma (*Narod odlučuje i Istina o Istanbulskoj*), od kojih nijedan nije uspio skupiti dovoljan broj potpisa.

Insajderi mi govore da je s tim neuspjelim referendumima završila, zapravo, čitava jedna era katoličkih udruga u Hrvatskoj, na što su isusovci reagirali vrlo promptno i na najbolji mogući način - povlačenjem svojih udruga iz politike i preusmjeravanjem njihova djelovanja isključivo prema "pravim" stvarima. Promjena o kojoj je riječ ima, dakako, i svoj personalni (kadrovski) aspekt, iako se tu mnogo toga i slučajno poklopilo. Pater Ike Mandurić otišao je, još lani, na treću probaciju (ili treću kušnju, tj. intenzivnu duhovnu pripremu koja prethodi polaganju svećanih zavjeta u formaciji svakog isusovačkog svećenika) na Filipine - doznajem da bi uskoro trebao biti imenovan za poglavara osječke rezidencije Družbe Isusove - a na čelo SKAC-a došla je nova ekipa, u kojoj glavnu riječ vode dvojica mladih kateheta: novi predsjednik SKAC-a pater Tomislav Špiranec i novi duhovnik SKAC-a Tomislav Rukavina.

Pater Rukavina, podrijetlom Ličanin, iz župe Sv. Roka (rod. 1981.), još je otprilike bio među isusovcima u Palmotićevoj, dok je pater Špiranec, rođen u Zagrebu 1971., došao u Palmotićevo, na poziv provincijala Hrvatske provincije Družbe Isusove patera Dalibora Renića, iz Sjedinjenih Američkih Država (gdje je ujedno i doktorirao - na isusovačkom Teološkom fakultetu Sveučilišta Santa Clara u Berkeleyu).

Proveo sam nekoliko proteklih dana u, nevjerojatno živom i dinamičnom, dvorištu u Palmotićevoj, zajedno s paterom Rukavinom i drugim isusovcima ili laicima koji djeluju među isusovcima (kao i volonterima iz SKAC-a), te izbliza promatrao kako funkcionira "novi kurs" u SKAC-u i drugim, njemu bliskim, udrugama sa sjedištem u "Palmi". Novi duhovnik SKAC-a pater Rukavina otvoreno mi je objasnio o kakvoj se promjeni kursa radi:

- Dvije smo stvari promijenili. Prvo, "odrezali" smo sve ono što ne spada, u užem smislu riječi, na SKAC. A drugo, maknuli smo se od politike; to je bio promašaj. Političari su ljudi strasti, njima nedostaje kreposti i zajedničkog razlučivanja (pojam "razlučivanje", u terminologiji isusovaca, odnosi se na prepoznavanje i razlikovanje pokreta u duši iza kojih stoji Duh Sveti od onih pokreta iza kojih stoji Zli Duh - op. aut.). Ne može se donijeti prava odluka bez procesa razlučivanja. A političare pojedoše strasti - oni bi uvijek išli na silu!

U jednoj od SKAC-ovih prostorija jedan od SKAC-ovih kateheta objašnjavao je, preda mnom,

nazočnim volonterima i studentima ključne smjernice nove SKAC-ove strategije u radu s mladima. Kad bi netko nepozvan ili neinformiran banuo u tu sobu i slušao što kateheta govori, mislio bi da je na kakvoj školi ili tečaju za mlade menadžere ili poduzetnike, a ne u prostoru koji pripada Crkvi. Ali prvi dojmovi varaju, ovo uistinu jest (i) nauk Crkve, i to onaj pravi, djelotvoran i nepatvoren - a ne činovnički, ishlapljeni i izvan vremena i prostora.

A što je to SKAC-ov kateheta rekao? Evo nekih naglasaka:

- Mi, SKAC, smo i crkvena i civilna udruga - i moramo znati "plesati" iznutra. Ništa nije statično, svake se godine treba mijenjati nabolje. Što je nama cilj? Cilj nam je stvoriti samozapošljivog intelektualca, pa kad student završi faks, da može raditi u državnoj ustanovi, ali i sam za sebe. Ako vas ulovi korupcija, gotovi ste!

Ili, recimo, ovo:

- Mi vas, mlade ljude, dovodimo do osobnog iskustva Boga, ali vi, kad završite faks, morate i nešto konkretno učiniti: da promijenite nabolje lokalnu crkvenu i civilnu zajednicu. Mi bismo htjeli da vas, kad izađete iz SKAC-a, sve firme traže! Izraziti politički angažman nije misija naše udruge. Nego, naša je misija formacija i evangelizacija vas, mladih ljudi, a hoćete li se vi kasnije politički formirati i aktivirati ili nećete - to je vaša osobna stvar. Mi bismo, međutim, htjeli da mladi čovjek koji odavde izađe bude mladi poduzetnik, koji će dići lokalnu zajednicu na noge, npr. tako što će osnovati svoj OPG, umjesto da ovisi o lokalnim općinarima. Ili, recimo, da ode u ispražnjene prostore - Lastovo, Liku, Gorski kotar - i preporodi ih. Ova muka je prilika! I, naravno, da to što budete radili i čime se budete bavili bude samoodrživo...

A vrijedi spomenuti i ovaj akcent, izrečen za vrijeme poduke u isusovačkom SKAC-u:

- SKAC sutra treba postati strateški partner države u radu s mladima! Mi moramo postati tako dobri da nas oni (država, tj. Vlada - op. aut.) pozovu. Važno je imati vrhunsku organizaciju, a onda će doći i providnost - sve vrhunski napravi i onda što Bog da!

Isusovci su jedna od najbrojnijih redovničkih zajednica u svijetu: imaju, na svjetskoj razini, nešto više od 15 tisuća članova (od toga ih je u Hrvatskoj pokrajini/provinciji DI 135, uključujući svećenike, časnu braću i bogoslove). U mnogo čemu, a osobito u intelektualnom pogledu, isusovci su vrh Katoličke Crkve u svijetu, no oni su ujedno, kako mi je to, u našem razgovoru u svom uredu u Palmotićevoj, posebno napomenuo provincijal Hrvatske provincije DI pater Renić, i budućnost Crkve. To možemo potkrijepiti jednim upečatljivim primjerom.

U svojoj knjizi "Crkva budućnosti" (iz 2009.), John L. Allen Jr. ističe definitivnu selidbu kršćanstva i Katoličke Crkve na globalni jug - a to znači ispod Meksika i Sredozemlja naniže, prema jugu. A kada pogledamo današnju strukturu skolastika (iskusovačkih bogoslova) po pojedinim zemljama i kontinentima, vidjet ćemo da ona vrlo indikativno nagoviještava upravo tu selidbu. Danas je, naime, čak 37 posto skolastika u Indiji, 12 posto u ostatku Azije, 21 posto u Africi, 11 posto u Latinskoj Americi, 10 posto u Europi i 9 posto u Sjevernoj Americi. Znači, kad sve saberemo, ispada da je čak 71 posto (tj. više od dvije trećine) skolastika u Aziji i Africi.

Taj raspored govori kakav će biti isusovački red za 20-ak godina. Ali takva će, otprilike, (i) po Allenovim prognozama, biti i (gotovo) cijela Katolička Crkva. I time nam postaje jasnije zašto papa Franjo tako često odlazi u (za nas) "daleke" i "nepristupačne" krajeve, gotovo do samoga "kraja svijeta".

U ožujku o.g. u Hrvatskoj je boravio novi (31. po redu) vrhovni poglavar (ili general) Družbe Isusove Arturo Sosa. Vrlo zanimljivo - on, Sosa, je iz Venezuele (njegov otac bio je poznati isusovački političar), dok je papa Franjo iz Argentine, tj. također iz Južne Amerike. Imamo li u vidu da je papa Franjo po svojoj formaciji isusovac, da su isusovci po definiciji vrlo bliski i poslušni papi (uz tri uobičajena zavjeta evanđeoskog siromaštva, oni polažu i poseban, četvrti zavjet striktno poslušnosti Sv. Ocu) te da Sosa i papa Franjo međusobno komuniciraju i neformalno, da ne kažem prijateljski, neće nam biti odviše teško između (današnjih) isusovaca i pape Franje staviti svojevrstan znak jednakosti.

Pater Petar Nodilo, glavni urednik iznimno kvalitetnoga i popularnoga isusovačkog mjesečnika *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, a usto i teološki urednik katoličkog portala *bitno.net* te duhovnik *Molitvene zajednice Srca Isusova*, rekao mi je, o tome: "Mi, isusovci, kad slušamo papu Franju, vidimo da on razmišlja na isusovački način!"

Pater Sosa se, među ostalim, za svojega nedavnog boravka u Zagrebu susreo i s laicima iz Palmotićeve (riječ je o laicima iz socijalnih udruga *Kap dobrote* i *Zaklada biskup Josip Lang* te iz

Glasnika Srca Isusova i Marijina) te tom prigodom izrekao riječi koje su domaći insajderi preveli kao apsolutnu podršku kritici onoga što papa Franjo obično naziva "klerikalizmom", podrazumijevajući pod tim pojmom "vjerovanje kako je samo jedna elitna grupa zaređenih muškaraca prava Crkva" (citirano iz *Glasnika Srca Isusova i Marijina*). Sosa je, naime, rekao da "svi mi činimo puk Božji", čime je istaknuo izvanrednu važnost angažiranih laika, odnosno laičkog apostolata, i to ne samo među isusovcima nego i u životu cijele Crkve. Poanta je u tome da su za sadašnjost i budućnost Crkve važni i odgovorni ne samo biskupi i svećenici, tj. klerici, nego i "obični" vjernici - i upravo zato među isusovcima i postoji toliki broj udruga i organizacija u kojima su vrlo aktivni i laici (uz SKAC, *Srce Isusovo* i *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, tu posebno vrijedi istaknuti Isusovačku službu za izbjeglice, Hrvatsku zajednicu bračnih susreta, Marijanski zavjet za domovinu, Akademski zbor "Palma", zbor "Jordan" na Jordanovcu, Radio Mariju - čiji je dugogodišnji glavni urednik isusovac pater Stjepan Fridl, Hrvatsko katoličko društvo prosvjetnih djelatnika, Hrvatsko katoličko liječničko društvo, udrugu "Prisutnost", "Duhovne vježbe u svakodnevicu" itd.)

Osim toga, pater Sosa je za svog boravka u Zagrebu istaknuo i prokomentirao i nove apostolske preferencije - njih četiri - koje će vrijediti u idućih deset godina djelovanja isusovaca, tj. u razdoblju 2019.-2029. To su četiri glavna putokaza ili četiri glavne smjernice u angažmanu isusovaca, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. I ovdje treba imati u vidu da su to zajedno osmislili i formulirali pater Sosa i papa Franjo. Riječ je o ovim smjernicama/preferencijama:

Prvo: promicanje razlučivanja i duhovnih vježbi, a usto i pomaganje ljudima u nalaženju Isusa Krista i njegova nasljedovanja. Ovdje je zgodno primijetiti da naglasak ovaj put nije na međureligijskom dijalogu (kao što je znao biti ranije) nego, faktički, na povratku misijskom aspektu djelovanja, odvajkada karakterističnom za isusovce. Razlog tome leži, zasigurno, u činjenici da čak 71 posto isusovačkih bogoslova ili skolastika djeluje u Aziji i Africi.

Drugo: hod s isključenima, tj. hoditi uz siromašne, ranjive, isključene i one koje društvo smatra bezvrijednima. U tu kategoriju svakako spadaju i migranti, tj. izbjeglice (migranti su također bili i među prvih pet apostolskih preferencija za članove Družbe Isusove prije 10-12 godina, kad je vrhovni poglavar DI bio Španjolak pater Adolfo Nicolás). Ipak, valja primijetiti da je ovo pitanje - stvarni, materijalni kruh - stavljeno na drugo mjesto u popisu preferencija, dok je na prvo mjesto stavljena - duhovna hrana.

Treće: skrb za zajednički dom, tj. "raditi s dubinom Evandjelja za zaštitu i obnovu Božjega stvorenja". Ovdje se, zapravo, radi o ekologiji. Isusovac papa Franjo je, ako se ne varam, prvi papa u povijesti Katoličke Crkve koji je objavio encikliku o okolišu ili ekologiji ("Laudato si", tj. "Hvaljen budi", iz 2015.), a upravo kad sam pripremao ovaj članak - sasvim precizno: 27. svibnja o.g. - obratio se sudionicima skupa o klimatskim promjenama održanog na Papinskoj akademiji znanosti u Vatikanu, rekavši, uz ostalo, i ovo: "Moramo odlučno djelovati kako bismo zaustavili ispuštanje stakleničkih plinova najkasnije do kraja prve polovice stoljeća, te učiniti još i više!"

I četvrto: biti na putu s mladima, tj. "pratiti mlade ljude u izgradnji nadom ispunjene budućnosti". Za ovo su, kod hrvatskih isusovaca, posebno zadužene udruge SKAC i *Molitvena zajednica Srce Isusovo* (s time što *Srce Isusovo* obuhvaća i malo starije). Potonja udruga, *Srce Isusovo*, čiji je utemeljitelj i voditelj Alan Hržica, a duhovnik pater Petar Nodilo, počela je svoje, u biti, evangelizacijsko djelovanje istodobno i paralelno sa spontanom okupljanjima i molitvama mladih (svakog utorka) pred slikom Majke Božje od Kamenitih vrata u Zagrebu 2012. - taj je trend vrlo brzo u medijima bio prepoznat kao "ulična evangelizacija" - a danas je svoju aktivnost, sa svojih 130 aktivnih članova, proširila na cijeli niz područja, uključujući službu za bolesnu i nezbrinutu djecu, službu za stare i nemoćne, službu za potrebite (siromašne), službu za ljudske potencijale itd., a kako je njezin "šef" po bazičnom zanimanju glazbenik, organizira i velike slavljeničke i duhovne koncerte (npr. na splitskim Gričama), na kojima se znade okupiti i po 5-6 tisuća ljudi.

Ovdje svakako treba naglasiti i tri deklarirane preferencije, tj. prioriteta, Hrvatske provincije Družbe Isusove, u aktualnome mandatu provincijala HPDI patera Dalibora Renića: prvo, evangelizacija kulture i intelektualni apostolat ("Želimo intelektualnim apostolatom mijenjati hrvatsko društvo" - kaže se u preferencijama); drugo, evangelizacija mladeži; i treće, duhovne vježbe i duhovno vodstvo.

"Intelektualni apostolat" nije slučajno među glavnim prioritetima kod isusovaca, jer su oni svojom intelektualnošću i kulturno-znanstvenim potencijalima, ali i ostvarenjima, oduvijek (tj. od svog osnutka u 16. stoljeću) prednjačili u cijeloj Katoličkoj Crkvi, kako u svijetu tako i kod nas, u

Hrvatskoj. (Ovdje svakako valja spomenuti intelektualno/znanstveno središte hrvatskih isusovaca na Jordanovcu, gdje se nalaze Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.) U svojoj knjizi "Rim, a ne Beograd" puno sam prostora posvetio francuskom isusovcu i znanstveniku Pierreu Teilhardu de Chardinu (prvom čovjeku na našem planetu koji je navijestio informatičku revoluciju - još sredinom 20. stoljeća) te hrvatskom isusovcu i povjesničaru Stjepanu Krizinu Sakaču, koji je bio jedan od glavnih savjetnika nadbiskupa Stepinca u poznim godinama Kraljevine Jugoslavije. Prethodni general isusovačkoga reda pater Adolfo Nicolás upozorio je u svome mandatu: "Naš svijet ima problem globalizacije površnosti", dok je vrhovni poglavar DI u vrijeme pape Wojtyły, pater Peter Hans Kolvenbach rekao (malo slobodnije interpretirano): "U poslu koji dobiješ budi najbolji; ako ne možeš biti među prvih pet, nemoj to raditi!" Drugim riječima, ako u nečemu ne možeš biti vrhunski, nemoj se time ni baviti.

Zato je dubina - duhovna i intelektualna dubina - oduvijek bila na osobitoj cijeni kod isusovaca, zajedno s krepostima i vrlinama kao što su odvažnost, domišljatost, jednostavnost, ustrajnost itd. Pater Dalibor Renić mi je rekao: "Mi doista pokušavamo raditi s dubinom. Isusovci su učenici red, uz napomenu da ta učenost ne proizlazi iz same neke ideje o učenosti, nego iz jedne šire potrebe za razumijevanjem zbilje, kao i iz osjećaja ljudskog srca za dubinu zbilje." S druge strane, jedan od hrvatskih isusovaca ovako mi je rekao: "Mi isusovci smo više skloni ljudima koji su intelektualno verzirani."

Jedan od vrhunskih projekata među isusovcima u Hrvatskoj svakako je mjesečnik *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, čiji je glavni urednik od rujna 2016. pater Petar Nodilo (rođen 1975. na otoku Mljetu; inače je, prije ulaska u isusovački novicijat 2006., završio srednju Pomorsku školu u Dubrovniku, a i otac Nikola mu je bio pomorac, kao i vlasnik restorana). Kad uđete u bilo koju crkvu, već kod ulaznih vratiju imate izloženo nekoliko hrvatskih katoličkih listova i publikacija, u najširem rasponu od tjednika do mjesečnika (ili, recimo, dvomjesečnika). Bude ih nekada i do 15 ili 20. Među njima je i *Glasnik Srca Isusova i Marijina* (koji je, usput rečeno, najstariji katolički list u Hrvata; izlazi još od 1892.) No taj je časopis iznimka: to je, ako se ne varam, jedini crkveni list u Hrvata koji se doista kupuje. Ne onako prigodničarski, od prilike do prilike, nego redovito, svakog mjeseca, u smislu da ima svoju redovitu i masovnu čitateljsku publiku. Taj list ima prodanu nakladu, po broju, od ni manje ni više nego 14-15 tisuća primjeraka (cijena mu je 9 kuna), što je u današnje internetsko vrijeme gotovo nezamislivi podvig.

Ta je naklada, i takva reputacija, djelo glavnog urednika lista patera Petra Nodila i njegove redakcije, u kojoj se ističu vrsni autori Rašeljka Zemunović, Nikolina Nakić, đakon Livio Marijan, pater Mijo Nikić (zadužen, inače, među hrvatskim isusovcima za psihološku i psihoterapeutsku problematiku, a ujedno je i na čelu *Zaklade biskup Josip Lang*, koja se bavi zbrinjavanjem starih, bolesnih i nemoćnih). Članci u *Glasniku Srca Isusova i Marijina* su vrlo zanimljivi i poučni, isto tako i intrigantni i uvijek aktualni, i što je najvažnije - oni uistinu korespondiraju s današnjim vremenom i svim njegovim problemima i izazovima.

- Moja je temeljna namjera, kao glavnog urednika lista - rekao mi je pater Nodilo - da čitatelj, čitajući tekstove koje objavljujemo, može sam prepoznati znakove vremena u današnjem, informatičkom dobu. Odnosno, da postane sposoban samostalno razmišljati i imati svoja, vlastita stajališta.

Uređivačka koncepcija lista *Glasnika* može se, najjednostavnije, opisati kao otklon od primitivnog nacionalizma (kojeg, nažalost, ima u i oko Crkve u Hrvata) i stavljanje naglaska na pomirljivost među ljudima i društvenim skupinama. Pater Nodilo je, u tu svrhu, odnedavna angažirao, kao stalnog suradnika lista, i kolumnista *Večernjeg lista*, inače autentičnog katoličkog vjernika, Matu Mijića, čiji tekstovi imaju zadatak da politički opismene čitatelje *Glasnika*, kako bi znali osnovne političke pojmove i što se sve događa u domaćoj i svjetskoj politici, te kako njima nitko ne bi mogao politički manipulirati. I, naravno, kako bi se znali kloniti instrumentaliziranja vjere u političke svrhe.

Jedna od specifičnosti hrvatskih isusovaca jest i činjenica da u svojim redovima imaju i tzv. "ikonu desnice", tj. patera Iku Mandurića, i "ikonu lijevice", patera Tvrtka Baruna, koji obnaša dužnost ravnatelja ureda Isusovačke službe za izbjeglice (JRS - *Jesuit Refugee Service*) za Jugoistočnu Europu. "Naizgled ovo izgleda" - rekao mi je pater Renić - "kao dva duha, ali iza njih dvojice, patera Ike i patera Tvrtka, kao uostalom i iza svih ostalih naših svećenika, stoji jedan te isti duh i zajedničko duboko razmišljanje, s time da treba naglasiti da je i sam utemeljitelj isusovačkog reda sv. Ignacije Lojolski poticao osobu i individualnost." Angažman isusovaca oko zbrinjavanja migranata

ekvivalentan je angažmanu pape Franje oko toga istoga pitanja; baš kad sam radio na ovome članku, papa Franjo je izišao u javnost sa svojom porukom za Svjetski dan selilaca i izbjeglica (27. svibnja), u kojoj je posebno istaknuo da migrantima treba pristupati s ljubavlju, odnosno da brigu za migrante treba šire sagledavati kao brigu za drugoga, drugačijega, različitoga.

Ovdje svakako treba istaknuti i taj kuriozitet da je vrhovni poglavar Družbe Isusove pater Arturo Sosa u prijateljskim odnosima s ravnateljem Međunarodnog ureda Isusovačke službe za izbjeglice paterom Thomasom H. Smolichem, koji je, inače, hrvatskoga podrijetla (čak žive u istoj kući u Rimu).

Suradnica za komunikacije u JRS-u za Hrvatsku Martina Prokl Predragović kazala mi je da je upravo u tijeku realizacija projekta preseljenja stotinjak izbjelica koji već duže vremena borave u Turskoj (mahom se radi o Sirijcima), a koji će sada, temeljem Sporazuma o suradnji što ga je MUP RH potpisao s JRS-om, biti, za početak, smješteni u prihvatilištu u Kutini (a zatim u individualnom smještaju). Na JRS-u za Hrvatsku je da pritom odradi cijelu integraciju tih osoba u hrvatsko društvo. Riječ je o istome modelu koji je bio aktualan i 90-ih, kada je više tisuća ratnih izbjeglica iz BiH bilo najprije smješteno u Hrvatskoj, a zatim preseljeno u SAD.